การสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธเพื่อต้านการทุจริตในสังคมไทย

Creating Buddhist Awareness for Anti-Corruption in Thai Society

พระปัญกร ปญฺญาธโร (จันทร์ประแดง)[1],
พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.[2], ดร.สงวน หล้าโพนทัน[3] ,
พระมหาใจสิงห์ สิริธมฺโม, ดร.[4]
Phra Panyakorn Panyataro (Chanpradaeng)[1],
Phramaha Sakol Subharamedhi, Dr.[2], Dr.Sanguan Laphonthan[3]
Phramaha Jaising Sirithammo, Dr.[4]
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา[1,2,3]
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม[4]
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด[1,2,3,4]
Doctor of Philosophy Program in Buddhism and Philosophy[1,2,3]
Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus[1,2,3,4]
Corresponding Author’s Email: crubanoom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธเพื่อต้านการทุจริตในสังคมไทย ซึ่งพบว่าพุทธศาสนาได้มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต อันประกอบด้วยหลักประพฤติสุจริต 3 (กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต) คือกระทำแต่ความดี พูดแต่สิ่งดีๆ คิดแต่เรื่องดีๆ แล้วมีการโยนิโสมนสิการ อันเป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์ภายใต้พื้นฐานเหตุและผล และมีการปฏิบัติวิปัสสนาควบคู่กันไปด้วย อันเป็นกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เกิดสติปัญญาในการแก้ปัญหาให้กับเยาวชนหรือประชาชนในประเทศ ซึ่งทำให้เกิดปัญญาเห็นสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ไม่ลุ่มหลงไปตามสภาวะอารมณ์หรือสิ่งที่มากระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ จนนำไปสู่การกระทำผิดทางกาย วาจา ใจ อันเป็นการสร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ ซึ่งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงพุทธและค่านิยมที่ดีที่ถูกต้อง

คำสำคัญ: จิตสำนึกเชิงพุทธ, ต้านการทุจริต, บริบทสังคมไทย

Abstract

This academic article aims to study Buddhist consciousness building to combat corruption in Thai society. It was found that Buddhism has integrated Buddhist principles in accordance with the way of life. which consists of the 3 principles of honest conduct (honest body, honest speech, honest mind), that is, do good deeds, speak good things, think good things, and then have Yonisomanasikāra. which is an analytical thinking process based on cause and effect and practice Vipassana concurrently which is an analytical thinking process based on cause and effect and practice Vipassana concurrently This is a process of training and self-development to create wisdom in solving problems for young people or people in the country. which causes wisdom to see the reality of all things do not be obsessed with emotional states or things that affect both physically and mentally, leading to physical, verbal and mental misconduct, which creates suffering. suffering for oneself, society and the nation which is the cultivation of Buddhist conscience and good values that are correct.

Keywords: Buddhist consciousness, Anti-corruption, Thai social context.

1. บทนำ

เมื่อกล่าวถึงปัญหาของสังคมที่มีความสำคัญและเป็นปัญหาระดับต้นๆ ของประเทศหรือระดับโลกนั้น คงจะหนีไม่พ้นเรื่องการทุจริต (Corruption) ที่นับวันยิ่งจะทวีความรุ่นแรงมากขึ้น ถือว่าการทุจริตนี้เป็นปัญหาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน ยิ่งสถานการณ์บ้านเมืองของประเทศไทยเราในปัจจุบันนี้ดูน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง จากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ผลักดันให้สังคมไทยมุ่งความสำเร็จทางวัตถุ ซึ่งคนในสังคมส่วนใหญ่แสวงหาความสำเร็จในชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ บ้างก็แสวงหาอำนาจ บ้างก็แสวงหาผลประโยชน์ และยอมทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ จนหลงลืมไปว่าการกระทำนั้นสมควรหรือไม่เหมาะสมหรือไม่ ถูกต้องแล้วหรือไม่ จนถึงขั้นไม่เกรงกลัวต่อบาป กฎแห่งกรรม ศีลธรรม หรือแม้กระทั่งกฎหมายบ้านเมือง การทุจริตนั้นก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบมากมายต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านการเมือง การศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่พึงวิตกกังวล คือปัญหาความเสื่อมถอยในด้านจิตสำนึก (Conscious mind) ที่ดีที่ถูกต้องของคนในประเทศ และเป็นสาเหตุหนึ่งของความเหลื่อมล้ำที่กดทับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้แย่ลงเป็นอย่างยิ่ง ปัญหาเรื่องการทุจริตที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันนั้น หากวิเคราะห์และพิจารณาถึงสาเหตุหรือแก่นแท้ของปัญหาในการทุจริตนั้นแล้วจะพบว่าระบบกลไกต่างๆที่ทางรัฐออกมาบังคับใช้นั้นไม่อาจจะเทียบได้กับแรงกระตุ้น แรงผลักดัน หรือแรงจูงใจภายในของ

แต่ละคนที่เต็มไปด้วยความอยากความต้องการ กิเลส และตัณหา ซึ่งเป็นตัวนำพาให้แต่ละคนนั้นกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกไม่ต้อง ผิดศีลผิดธรรม ไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมืองและบทลงโทษที่ได้บัญญัติไว้ ฉะนั้นเราจึงควรมาปลูกฝังให้ทุกคนมีจิตสำนึกอันดีที่ถูกที่ต้องที่ควร โดยนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา อันมีจุดมุ่งหมายให้ทุกคนกระทำความดี ล่ะเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ให้ทุกคนเป็นคนดีในสังคม ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ การกระทำความดีทั้ง 3 ทางนี้ เรียกว่า การประพฤติสุจริต 3 (Integrity 3) ได้แก่ กายสุจริต เป็นความสุจริตทางกาย, วจีสุจริต เป็นความสุจริตทางวาจา และมโนสุจริต เป็นความสุจริตทางใจ การประพฤติสุจริตทั้ง 3 ทางนี้ ถือเป็นกุศลกรรมหรือความดีที่มนุษย์ควรปฏิบัติต่อกัน พร้อมด้วยกรอบแนวคิดในหลักโยนิโสมนัสสิการ (Yonisomanasikāra) อันเป็นการตรึกตรองไตร่ตรองพิจารณาด้วยปัญญา ทำไว้ในใจจนเกิดการสำเหนียกตระหนักรู้ รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักใช้เหตุผล และรู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ เมื่อตระหนักรู้ได้เช่นนี้แล้วเราควรนำมาปลูกมาฝังไว้ในจิตให้เป็นจิตสำนึกที่ดีที่ชอบที่ควร โดยการหมั่นฝึกอบรมจิตผ่านทางการปฏิบัติวิปัสสนา (Practice introspection) ควบคู่กันไปด้วยอันจะก่อให้เกิดปัญญาที่สามารถนำไปตัดนำไปยับยั้งความอยากความต้องการ กิเลส และตัณหา ของแต่ละบุคคลที่ทำให้เกิดการทุจริตนั้น ให้หมดไปหรือให้ลดน้อยถอยลงได้

ดังนั้น ปัญหาการทุจริตที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธเพื่อต้านการทุจริตในสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกที่ดีที่นำไปปฏิบัติ และเผยแพร่ให้เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนในประเทศไม่ให้กิเลสและตัณหาเข้ามาครอบงำ นำไปสู่การทุจริตที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน พร้อมทั้งนำเสนอกระบวนการสร้างจิตสำนึกเพื่อต้านการทุจริตตามหลักการทางพุทธศาสนา โดยการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติวิปัสสนามาประยุกต์กับแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการต่างๆ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในจิตใจทำให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริง มิใช่เป็นจิตสำนึกที่เกิดมาจากสัญญา (จำได้, หมายรู้) เพื่อนำไปต้านการทุจริตในสังคมไทยที่เป็นปัญหาสำคัญที่นับวันยิ่งจะทวีความรุ่นแรงมากขึ้น ให้ลดน้อยถอยลงหรือหมดสิ้นไปจากสังคม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน บริบทของสังคม ระบบข้าราชการ การเมืองการปกครอง และระบบเศรษฐกิจของประเทศ ได้มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องก่อให้เกิดความสุขทางสังคม

2. สภาพปัญหา ‘การทุจริต’ ในบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นกระทำตนให้บริสุทธิ์ ปราศจากความชั่วทั้งปวงดังในโอวาทปาติโมกข์หมายถึงศีลสิกขาบทที่เป็นเหตุให้ผู้รักษาหลุดพ้นจากทุกข์ (ปาติ = สิกขา+โมกขะ = ความหลุดพ้น) เป็นหลักธรรมที่ถือเป็นหลักปฏิบัติ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (ขุ.ธ. (ไทย) 25/183/90) หลักการทั้ง 3 นี้ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางเป็นหลักปฏิบัติ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการกระทำสุจริตยิ่งอันเป็นลักษณะของสุจริต 3 คือ การประพฤติดี ประพฤติชอบด้วย กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต (พระ

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 90) เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติแก่คนรุ่นหลัง ส่วนการทุจริต ทางพระวินัย เมื่อมีการกระทำผิดต้องมีบทลงโทษปรับอาบัติ (เอาโทษผิดตามพระวินัย) และไม่ให้กระทำอีก

ส่วนการทุจิตในสังคมไทยปัจจุบันนั้นมีสถานการณ์เข้าขั้นวิกฤติและส่งผลกระทบมากมายต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน จนภาครัฐได้บัญญัติกฎหมายมาบังคับใช้เพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษไม่ให้กระทำทุจริตกันอีก

คำว่า “ทุจริต” ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (1) หมายถึง “การแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น” หรือการถือเอาประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เช่น การยักยอกทรัพย์สินของบริษัทฯ, การปลอมแปลงเอกสาร, การทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่หรือประพฤติมิชอบ การเบิกจ่ายเงินเป็นเท็จ เป็นต้น (ทุจริตล้วนเกิดจากพฤติกรรมส่วนบุคคล) (การทุจริต คอร์รัปชั่น และการติดสินบน, 2566)

พจนานุกรม ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทุจริต หมายถึง ประพฤติชั่ว ประพฤติไม่ดี ไม่ซื่อตรง โกง คดโกง ฉ้อโกง โดยใช้อุบายหรือเล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) สามารถเสนอข้อเท็จจริงและความเห็นไปยังวุฒิสภา เพื่อถอดถอนข้าราชการที่คอร์รัปชั่นให้พ้นจากตำแหน่งได้ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ทุจริต (15 พฤษภาคม 2555), 2566)

จากบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันนั้น จะเห็นได้ว่าค่านิยมการบริโภคของคนไทยมีการดำรงชีวิตอย่างฟุ่งเฟ้อ พุ่มเฟือย ใช้เงินมากกว่ารายได้ขาดการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เกิดการทุจริตเกิดขึ้น ดังนั้นปัญหาเศรษฐกิจกระแสบริโภคนิยมวัตถุนิยม ซึ่งนับวันจะก่อความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นมากมายจนเกิดจากการใช้จ่ายเกินความพอดี การทุจริตคอร์รัปชั่นในปัจจุบันมักเกิดจากตัวบุคคลที่มีอำนาจที่แสวงหาอำนาจหรือผลประโยชน์เป็นของตนและพวกพ้อง ซึ่งเกิดมาจากกิเลสในตัวของมนุษย์การใช้อำนาจเพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไร ความชอบพอ หรือเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มหรือชนชั้น เป็นการกระทำที่ละเมิดกฎหมายหรือละเมิดมาตรฐานความประพฤติทางศีลธรรมจรรยาอันดีของประชาชน

2.1 สภาพปัญหาของการทุจริตในสังคมไทย

จากการจัดทำดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชั่น (Corruption Perception Index) ไม่มีประเทศใดในโลกที่ขาวสะอาดหมดจด และสองในสามของประเทศในโลกได้คะแนนความโปร่งใสน้อยกว่า 50 (จากคะแนนเต็ม 100) อันบ่งชี้ว่าการทุจริตคอร์รัปชั่นกำลังเป็นปัญหาร้ายแรง

ประเทศไทยก็หนีปัญหาดังกล่าวไม่พ้น และดูเหมือนว่าสภาพปัญหาจะหนักหน่วงรุนแรงขึ้นทุกวัน โดยจากการสำรวจ Global Corruption Barometer 2022 พบว่า นักลงทุนจากต่างประเทศกังวลกับปัญหาทุจริตคอร์รัปชั่นในประเทศไทยมากที่สุด ขณะที่คนไทยหนึ่งในหกคนยอมรับว่าเคยจ่ายสินบนขณะเดียวกันการทุจริตคอร์รัปชั่นก็ส่งผลเสียต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย

สถานการณ์การทุจริตในประเทศไทยนั้น การทุจริตเป็นปัญหาเรื้อรังในระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย แม้จะมีความพยายามลดความรุนแรงของปัญหา แต่ก็ยังไม่มีมาตรการใดที่แก้ไขปัญหาได้จริง จากการจัดทำดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชั่น (Corruption PerceptionIndex) โดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสระหว่างประเทศ (Transparency International) เมื่อปี 2565 ประเทศไทยได้คะแนนความโปร่งใสเพียง 36 จากคะแนนเต็ม 100 ซึ่งอยู่ในลำดับที่ 101 จาก 180 ประเทศที่ทำการสำรวจ

นิวัติไชย เกษมมงคล เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. และโฆษกสำนักงาน ป.ป.ช. กล่าวว่า แม้ประเทศไทย จะได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาการทุจริต โดยมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาการทุจริตต่างๆ เช่น มีการประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับระบบ การลงโทษผู้ที่กระทำการทุจริต แต่ในปัญหาการทุจริตต่างๆ ของประเทศไทย ยังคงมีอยู่ ไม่แตกต่างจากปีที่ผ่านๆ มา เช่น พฤติกรรมการเรียกรับสินบนของเจ้าหน้าที่รัฐ การป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และการตรวจสอบและลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำการทุจริต ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม เมื่อพิจารณาเฉพาะสถานการณ์ช่วงปลายปี 2565 คาบเกี่ยวมาถึงเดือนแรกของปี 2566 ก็พบว่ามีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตหลายกรณีที่น่าเป็นกังวล อาทิ กรณีอธิบดีกรมอุทยานเรียกรับสินบน กรณีตำรวจขับรถนำขบวนนักท่องเที่ยวจีน รวมถึงกรณีการทุจริตการสอบตำรวจนายสิบ เช่นนั้น การรั้งอันดับการรับรู้การทุจริตที่อันดับ 101 ของโลก จึงยังไม่เพียงพอที่จะยืนยันว่าสถานการณ์การทุจริตในประเทศไทยดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอาจต้องทำงานหนักขึ้นทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติเพื่อจัดการกับปัญหาทุจริต คอร์รัปชั่น ที่จะส่งผลดีต่อการสร้างสังคมที่สงบสุข ยุติธรรม และโปร่งใสต่อไป (CPI เผยดัชนีการรับรู้การทุจริตประจำปี 2565, 2566)

จะเห็นได้ว่าสภาพปัญหาการทุจริตในสังคมไทยมีหลายประเด็น ซึ่งแต่ละประเด็นนั้นส่งผลกระทบต่อสังคมและประชาชนดังนี้

การทุจริตทางการเมือง : การทุจริตทางการเมืองเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานแล้วเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อนและมีหลายรูปแบบ เช่น การซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง เป็นการใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องในการชักชวนให้ไปลงคะแนนในการเลือกตั้ง โดยการโกหกหรือหลอกลวงผู้เลือกตั้งเพื่อให้โหวตให้กับผู้สมัครในการเลือกตั้ง มีตัวอย่างเช่น (1) การใช้เงินเพื่อเสนอการเลือกตั้งหรือการปลอมแปลงผลการเลือกตั้ง และอย่างชัดเจนที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงผลการเลือกตั้งด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง (2) การทุจริตในการใช้งบประมาณ เป็นการใช้เงินของรัฐอย่างไม่ถูกต้องหรือผิดกฎหมาย เช่น การปลอมแปลงเอกสารหรือการใช้งบประมาณของหลวงไปซื้อของส่วนตัวแทน (3) การทุจริตในการออกกฎหมายเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องโดยการใช้อำนาจหรือการออกกฎหมายในวัตถุประสงค์ที่ไม่เพื่อประโยชน์สูงสุดของสังคมหรือการออกกฎหมายเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มของบุคคลบางกลุ่ม โดยส่วนมากเป็นเรื่องของการใช้อำนาจหรือการบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้องโดยอย่างน้อยหนึ่งฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างของการทุจริตในการออกกฎหมาย ได้แก่ การแก้ไขหรือยกเลิกกฎหมายเพื่อส่วนตัวหรือผลประโยชน์ของกลุ่มคนบางกลุ่ม การใช้อำนาจในการ

ออกกฎหมายเพื่อสนับสนุนหรือประโยชน์ให้กับกลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจ การออกกฎหมายเพื่อเพิ่มรายได้ส่วนตัว และการสร้างกฎหมายเพื่อปกป้องผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจ

การทุจริตในองค์กร : การทุจริตในองค์กรเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องโดยสมาชิกหรือผู้ดำเนินงานภายในองค์กร เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยส่วนมากเป็นการใช้ความเชื่อมั่นหรือตำแหน่งอำนาจในองค์กรเพื่อเพิ่มรายได้ส่วนตัวหรือกลุ่มของบุคคลที่มีอำนาจ ตัวอย่างของการทุจริตในองค์กรได้แก่การโกงเงินหรือทรัพย์สินขององค์กรเพื่อการเงินส่วนตัว การหลีกเลี่ยงภาระงานหรือส่วนของงานที่ไม่พึงประสงค์

การทุจริตทางการศึกษา : การทุจริตทางการศึกษาเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องโดยบุคคลภายในระบบการศึกษาเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยส่วนมากเป็นการละเมิดความเป็นธรรมหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการศึกษา ตัวอย่างของการทุจริตทางการศึกษาได้แก่การปลอมแปลงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเข้าศึกษา เพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ทางการศึกษา การทุจริตในการเพิ่มคะแนนสอบหรือการประเมินผลของนักเรียนเพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่สถาบันการศึกษาหรือหลักสูตรที่ต้องการ การทุจริตโดยผู้ดำเนินงานทางการศึกษา ซึ่งเป็นการทำให้ไม่ได้ให้บริการศึกษาที่ดีแก่นักเรียนหรือนักศึกษา

การทุจริตในการทำธุรกิจ : ปัญหาการทุจริตในการทำธุรกิจเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยจะมีการทุจริตเกี่ยวกับการละเมิดกฎหมาย การทำธุรกิจอย่างไม่น่าเชื่อถือได้ การซื้อขายสินค้าไม่ตรงตามโฆษณาประชาสัมพันธ์หรือตามความต้องการของลูกค้าย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย การหลีกเลี่ยงภาษี การรับสินบน การส่งเสริมการตลาดที่ไม่เหมาะสม การใช้อำนาจในการแข่งขันทางธุรกิจในทางที่ผิดกฎหมาย และอื่นๆ

ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่าการทุจริตนั้นเกิดมาจากกระแสของความเชื่อความคิดของคนในในสังคมที่ขาดจิตสำนึกที่ดีที่ถูกต้อง มุ่งหวังแต่ผลประโยชน์โดยไม่สนใจว่าการกระทำนั้นถูกต้องหรือไม่ประการใด จึงมุ่งเอาประโยชน์ส่วนตนนั้นมาก่อนประโยชน์ส่วนรวมหรือประเทศชาติ เลยทำให้สภาพปัญหาของการทุจริตในสังคมไทยนั้นยังคงเป็นอยู่เช่นทุกวันนี้

2.2 ผลกระทบที่เกิดจากการทุจริตในสังคมไทย

ดังที่เราทราบกันอยู่แล้วว่าปัญหาของการทุจริตนั้นเป็นปัญหาของสังคมที่มีความสำคัญและเป็นปัญหาระดับต้นๆ ของประเทศ สำหรับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทุจริตคอร์รัปชั่นนั้น รศ.ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์ ได้กล่าวว่า Mcmullan มองว่า ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่นมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และยังส่งผลถึงเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ 8 ประการ คือ (1) เกิดความไม่ยุติธรรม (2) ทำให้เกิดความไม่มีประสิทธิภาพของหน่วย (3) ประชาชนขาดความไว้วางใจรัฐบาล (4) เกิดความสูญเปล่าในทรัพยากรของประเทศ (5) ขาดการจูงใจในการลงทุนจากภาคเอกชนต่างประเทศ (6) ขาดเสถียรภาพทางการเมืองเนื่องจากปัญหาเงินสินบน (7) ความไม่ประสิทธิภาพของมาตรการควบคุมการทุจริตคอร์รัปชั่น (8) ข้อจำกัดจากการนำนโยบายไปใช้เนื่องจากการทุจริตของข้าราชการ (เศรษฐพร หนุนชู, 2560: 5) นอกจากนี้การ

ทุจริตยังก่อให้เกิดผลกระทบอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านการเมืองการศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ สังคม ของประเทศไทยอย่างน้อย 4 ข้อ อาทิเช่น

การทุจริตทางการเมือง : การทุจริตในการออกกฎหมายส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ส่งผลต่อสิทธิและความเสมอภาคของประชาชนที่ต้องการได้รับการปกครองและการใช้สิทธิในชีวิตประจำวัน

การทุจริตในองค์กร : การทุจริตในองค์กรส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานขององค์กรโดยทั่วไป โดยอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อสิทธิและความเสมอภาคของสมาชิกในองค์กร และอาจเสื่อมเสียความน่าเชื่อถือขององค์กรต่อสาธารณชน นอกจากนี้ การทุจริตในองค์กรยังส่งผลต่อการเติบโตและความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว

การทุจริตทางการศึกษา : การทุจริตทางการศึกษาส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา และส่งผลเสียต่อผู้เรียนและผู้ปกครอง

การทุจริตในการทำธุรกิจ : การทุจริตในการทำธุรกิจอาจมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการเองและลูกค้าของพวกเขาการทำธุรกิจอย่างไม่น่าเชื่อถือได้จะลดความไว้วางใจของลูกค้าและส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือ ของกลุ่มธุรกิจ การหลีกเลี่ยงภาษีจะส่งผลกระทบต่อเงินรายได้ของประเทศ และการใช้อำนาจในการแข่งขันทางธุรกิจในทางที่ผิดกฎหมายอาจทำให้ผู้ประกอบการได้รับโทษตามกฎหมาย และทำให้เสียเงินเป็นจำนวนมาก

จะเห็นได้ว่า การทุจริตส่งผลกระทบต่อการพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศอย่างมาก ดังนั้นการเข้าใจปัจจัยหรือสาเหตุของการเกิดทุจริตที่ถูกต้องและครบถ้วนจะนำไปสู่การป้องกันและการแก้ไขปัญหาการทุจริตในสังคมไทย จากการศึกษาวิจัยและบทความต่างๆ พบว่า มีปัจจัยจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการทุจริต กล่าวคือการเกิดการทุจริตคอร์รัปชั่นสัมพันธ์กับปัจจัยของสังคมหลายประการ ระบอบการปกครอง ศาสนา เชื้อชาติ ชนชั้น ขนาดเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรมทางการเมือง และทางเพศ เป็นส่วนประกอบด้วย

3. ความหมาย และความสำคัญของจิตสำนึกเชิงพุทธ

การหาคนดีมีศีลมีธรรมะในใจนั้นหายากยิ่งกว่าหาเพชรนิลจินดา คนดีเพียงหนึ่งคนมีค่ามากกว่าคนเป็นล้านๆ เพราะคนดีสามารถทำความร่มเย็นทำประโยชน์ให้กับชาวโลกได้ เช่น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายของพระองค์ คนดีแต่ละคนนั้นมีคุณค่ามากกว่าเงินมากมายก่ายกองแม้จะจนก็ยอมขอแต่ให้ตัวนั้นเป็นคนดี ในโลกมีความสุขแต่คนที่ไม่มีปัญญานั้นมักจะชอบทรัพย์สมบัติเงินทอง ขอเพียงแต่ให้ได้ทรัพย์สมบัตินั้นๆ มา แม้แต่ตัวเองจะชั่วช้าแสนโสมมเพียงใดก็ไม่สนใจ นั่นทำให้คนดีกับคนชั่วจึงต่างกันเยี่ยงนี้ เช่นนั้นเราจึงควรแก้ไขเสียใหม่อย่างให้สายเกินแก้ ทุกคนที่เกิดมาต่างกันทั้งรูปร่างลักษณะนิสัย ดีชั่ว ความสุขความทุกข์ เพราะกฎแห่งกรรมที่ตัวตนนั้นทำขึ้นมาเอง คนเรามีดีอยู่กับตัวก็ควรปฏิบัติเอาทำเอาอย่าสำคัญเอาว่าตัวเองเก่งกาจสามารถรอบรู้จนถึงกับสร้างความชั่วทับถมตนเองจนไม่สามารถแก้ไขได้ เมื่อมีผู้มา

เตือนสติควรยึดมาเป็นธรรมะ คำสอนจะได้อยู่ในขอบเขต เป็นคนมีเหตุมีผล ไม่ทำตามความอยากหรือกิเลสตัณหาก็จะประสพผลสำเร็จนั่นก็คือเกิดความสุขขึ้นในปัจจุบัน ถึงแม้จะไม่ได้เป็นเจ้าของเงินล้านหรือบ้านหลังใหญ่ก็ตาม ส่วนความมั่งมีศรีสุขนั้นจะไม่บังเกิดแก่ผู้ทุจริต เพราะพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่สร้างกรรมไว้นั้นผลของกรรมนั้นย่อมตกอยู่กับลูกหลานรุ่นหลังให้มีอันเป็นไป ผู้ที่ทุจริตเบียดเบียนคนอื่น คดโกงคนอื่น จะหาความสุขความเจริญไม่ได้เลย เมื่อเห็นเช่นนี้แล้วเราจึงมาทำความดี เป็นคนดี โดยเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกที่ดีที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา หรือเรียกได้ว่า จิตสำนึกเชิงพุทธ เพื่อนำไปใช้ในการต้านความอยากความต้องการหรือกิเลสตัณหา และต้านทุจริตนั่นเอง

3.1 ความหมายของจิตสำนึกเชิงพุทธ

ความหมายของจิตสำนึกโดยทั่วไป จิตสำนึก (น.) คือ ภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2566)

รศ.ดร.ณัฐฐ์วัฒน์ สุทธิโยธิน ได้กล่าวไว้ในบล็อก (Blog) อันเป็นสื่อ Digital Media ว่า “จิตสำนึก (Consciousness) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกตระหนัก และการให้ความสำคัญ ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในระบบความคิดและจิตใจของมนุษย์” (รศ.ดร.ณัฐฐ์วัฒน์ สุทธิโยธิน, 2566)

เราจะเห็นได้ว่าลักษณะของจิตสำนึกนั้นเป็นสภาวะที่ผสมผสานกันระหว่าง ความรู้ความเข้าใจ ความคิด และความรู้สึก จิตสำนึกเกิดจากการรับรู้ การเรียนรู้ การประเมินค่า จากสิ่งเร้าต่างๆ ประสบการณ์จนเกิดเป็นความตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนั้นๆ สิ่งเร้าที่มนุษย์รับรู้เรียนรู้จนพัฒนามาเป็นจิตสำนึกประกอบด้วย ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ อารมณ์ สภาพสังคม และวัฒนธรรม

ส่วนจิตสำนึกเชิงพุทธนั้นเป็นการประยุกต์หรือเป็นการปรับใช้ธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ โดยใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งแล้วนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาเป็นส่วนเสริมเพื่อช่วยให้เกิดความสมบูรณ์ด้วยมิติทางศีลธรรมของศาสนา ดังเช่น รศ.ดร.โสวิทย์ บารุงภักดิ์ และดร.ทักษิณาร์ ไกรราช ได้กล่าวไว้ในวารสารธรรมทรรศน์ เรื่อง “ความเข้าใจเรื่อง ‘การบูรณาการ’ ระหว่างพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่” ว่า “วิธีการนี้เป็นการปรับพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่ คือเป็นการใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งแล้วนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาเป็นส่วนเสริม เพื่อช่วยให้เกิดความสมบูรณ์ด้วยมิติทางศีลธรรมของศาสนา วิธีการนี้ใช้กับการศึกษาแบบธรรมประยุกต์หรือที่เรียกว่า ธรรมวิทยาหรือธรรมโมโลยี (Dhammology) และคำว่า ประยุกต์หมายถึงการปรับใช้ประโยชน์ ดังนั้น วิธีการแบบนี้จึงเป็นการศึกษาแบบธรรมประยุกต์คือการปรับใช้ธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ โดยอาศัยศาสตร์ใหม่เป็นสะพาน วิธีการนี้นอกจากจะช่วยให้ธรรมเป็นอกาลิโกคือไม่ล้าสมัย เพราะสามารถปรับเข้ากับวิถีชีวิตของคนทุกยุคทุกสมัย แล้วยังจะเป็นการช่วยนำศีลธรรมกลับมาสู่โลกใบนี้อีกด้วย ในประเด็นนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ที่ว่า ศาสตร์ทั้งหลายมุ่งแสวงหาความจริง แต่ไม่ได้แสวงหาความดี ศาสตร์สมัยนี้สอนคนให้เป็นคนเก่งโดยไม่จำเป็นต้องเป็นคนดี เพราะเขาถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของศาสตร์สมัยใหม่ที่จะสอนศีลธรรม การสอนศีลธรรมเป็นหน้าที่ของศาสนา ทุกวันนี้

บ้านเมืองจึงเต็มไปด้วยคนเก่งแต่ไม่ดี ก็เพราะไม่มีการสอนศีลธรรมในศาสตร์ทั้งหลายนั่นเอง ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีหน้าที่สอนธรรมประยุกต์ เพื่อใช้ควบคู่กับศาสตร์ทั้งหลายสาหรับผลิตคนที่ทั้งเก่งและดีออกสู่สังคมให้มากขึ้น การสอนแบบบูรณาการโดยแทรกพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ทั้งหลายนี้จึงจำเป็นสำหรับผลิตคนที่ทั้งเก่งและดีสู่สังคม (รศ.ดร.โสวิทย์ บารุงภักดิ์ และดร.ทักษิณาร์ ไกรราช, 2559: 190-191)

ดังนั้นความหมายของจิตสำนึกเชิงพุทธ คือ ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกตระหนัก และการให้ความสำคัญต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า มีโยนิโสมนัสสิการ อันเป็นการตรึกตรองพิจารณาด้วยปัญญา จนเกิดการสำเหนียกตระหนักรู้ รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักใช้เหตุผล และรู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ โดยนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาปรับใช้ควบคู่กันไป

3.2 ความสำคัญของจิตสำนึกเชิงพุทธ

การประพฤติทุจริตเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม การจะแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืนนั้น คนในสังคมจะต้องไม่มีการประพฤติทุจริตและการโกงทุกรูปแบบโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งการสร้างค่านิยม จิตสำนึกที่ที่ถูกต้องนี่แหละเป็นรากฐานสำคัญเพื่อทำให้เด็กเติบโตขึ้นจะได้เป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพและเป็นการป้องกันแก้ไขปัญหาการทุจริตที่เป็นผลดีที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่นที่สั่งสมติดต่อกันมายาวนานตั้งแต่อดีต สภาพของสังคมไทยปัจจุบันมีการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในและนอกวงราชการอยู่ทั่วไป การทุจริตต่อหน้าที่กำลังกลายเป็นสนิมร้ายที่บ่อนทำลายประเทศชาติอยู่ในขณะนี้ (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2559: 5) ประเทศชาติจะเจริญกว่านี้หลายเท่าหากเยาวชนและประชาชนชาวไทยมีจิตสำนึกที่ดีที่ถูกต้อง ปัญหามากมายในบ้านเมืองเรานั้นเกิดขึ้นเพราะเราขาดจิตสำนึก ประชาชนมีจิตสำนึกต่อส่วนร่วม มีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติและสำนึกในบุญคุณของแผ่นดิน เห็นพิษภัยของการทุจริตที่จะเป็นตัวบ่อนทำลายและกัดกร่อนรากฐานความเข้มแข็งของสังคมและประเทศชาติโดยรวม นี่คือบทบาทของทุกคนที่จะมีส่วนสำคัญในการสร้างจิตสำนึกของประชาชนปรับฐานความคิดโดยเฉพาะกลุ่มผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐให้เห็นแก่ประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักธรรม อันประกอบด้วยหลักการประพฤติสุจริต 3 โยนิโสมนัสสิการ และการปฏิบัติวิปัสสนา แก่ทุกภาคส่วน ทุกเพศทุกวัย และทุกกลุ่มอาชีพ โดยใช้การศึกษาและศาสนาเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงพุทธและค่านิยมที่ดีในการต่อต้านการทุจริตและดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนการนำเอาหลักธรรมทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกและปรับเปลี่ยนฐานความคิดใหม่ให้ปราศจากอกุศลนั้นก็เพราะว่าปัญหาการทุจริตจะต้องอาศัยคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตความละอายเกรงกลัวต่อบาปต่อการประพฤติทุจริต มีอุดมการณ์ที่ดีไม่ยกย่องค่านิยมที่ไม่ดีมาสู้ตนเองและสังคม ไม่เห็นประโยชน์ตนมากกว่าส่วนรวมใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม ก็เพื่อให้สังคมไทยมีจิตสำนึกและค่านิยมที่ต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชั่น สำหรับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการสร้างจิตสำนึกเจ้าหน้าที่ของ

รัฐ ข้าราชการและนักการเมืองหรือการฝึกอบรมนักการเมืองก่อนเข้าดำรงตำแหน่งเพื่อให้มีการปฏิบัติหน้าที่ตามกติกาทางการเมืองและหลักนิติธรรม (องค์การบริหารส่วนตำบลลีเล็ด จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2558: 2)

4. การสร้างจิตสำนึกเพื่อต้านการทุจริตตามหลักการทางพุทธศาสนา

การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด (Paradigm Shift) และการมีจิตสำนึก (conscious mind) ที่ดีที่ถูกต้อง เป็นเรื่องสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินงานด้านการต่อต้านการทุจริต ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ผู้นำหรือรัฐบาลเท่านั้นที่ต้องจริงจังมากขึ้นกับการต่อต้านการทุจริต เราทุกคนในฐานะประชาชนในประเทศก็มีความจำเป็นที่จะต้องเอาจริงเอาจังกับการต่อต้านการทุจริตเช่นเดียวกัน โดยทั่วไปอาจมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว แต่แท้ที่จริงแล้วการทุจริตนั้นเป็นเรื่องใกล้ตัวทุกคนในสังคมมาก การเปลี่ยนแปลงระบบวิธีการคิดและการมีจิตสำนึกที่ดีที่ถูกต้องจึงเป็นเรื่องสำคัญ หรือความสามารถในการแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลออกจากประโยชน์ส่วนรวมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกคนในสังคม ต้องมีความตระหนักได้ว่าการกระทำใดเป็นการล่วงล้ำสาธารณประโยชน์การกระทำใดเป็นการกระทำที่อาจเกิดการทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติเป็นอันดับแรกก่อนที่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนบุคคลหรือพวกพ้อง

การสร้างและการปลูกฝังจิตสำนึกนั้นสามารถกระทำโดยวิธีการ 8 วิธี ดังนี้ (1) การสร้างการรับรู้การสร้างการรับรู้ในประเด็นที่ต้องการสร้างจิตสำนึก (2) การชี้ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญ ความจำเป็น ที่ต้องตระหนัก (3) การกระตุ้นให้เกิดการคิด (4) การโน้มน้าวให้เกิดการยอมรับ (5) การชักนำให้นำไปปฏิบัติ (6) การเชิญชวนให้นำไปเผยแพร่ (7) การตอกย้ำให้มีความต่อเนื่องในความคิดและการปฏิบัติ (8) การเสริมสร้างให้จิตสำนึกมั่นคงแข็งแรง ซึ่งทั้ง 8 วิธีการข้างต้นต้องอาศัย บุคคล อาศัยระบบและกลไก และอาศัยการสื่อสารเป็นพลังขับเคลื่อนจากจุดเริ่มต้นไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย (รศ.ดร.ณัฐธุ์วัฒน์ สุทธิโยธิน, 2566)

4.1 การต้านทุจริตตามหลักการประพฤติสุจริต 3

สุจริต มาจากบาลีว่า “สุ บทหน้า” แปลว่า “ดี งาม และง่าย” และ “จร ธาตุ” แปลว่า“ประพฤติ” รวมเป็น “สุจริต” แปลรวมกันว่า “ความประพฤติดี, ความประพฤติงาม, และการประพฤติปฏิบัติในวิถีที่เรียบง่าย การประพฤติดี งาม และง่ายนั้น สะท้อนผ่าน 3 มิติคือ (1) กายสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกายโดยงดเว้นจากการไม่เบียดเบียน และฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต) การไม่แย่งชิง คดโกง ยักยอก และลักพาสิ่งของที่เจ้าของมิได้อนุญาต (อทินนาทาน) และการประพฤติผิดในเรื่องกามคุณจนขาดความสำรวมระวัง (กาเมสุมิจฉาจาร) (2) วจีสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกาย โดยการงดเว้นจากการพูดเท็จและบิดเบือนเพื่อให้มา หรือให้บุคคลอื่นในทางที่ผิด (มุสาวาท) การพูดจาเหน็บแนม และส่อเสียดบุคคลอื่น (ปุสุณวาจา) การพูดคำหยาบคายเพื่อให้คนอื่นเจ็บใจ (ผรุสวาจา) และการพูดจาเพ้อเจ้อหาสาระมิได้จากการพูดเหล่านั้น (สัมผัปปลาปะ) (3) มโนสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางจิตใจ โดยการไม่เพ่งเล็งที่จะ

แสวงหาช่องทางเพื่อให้ทรัพย์สมบัติของคนอื่น (อนภิชฌา) การไม่ผูกพยาบาทจองเวรคนอื่น (อพยาบาท) และการมีความคิดในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีปัญญาคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง (สัมมาทิฐิ)

หากจะถอดหลักการ “ความสุจริต” ทั้ง 3 ประการที่สัมพันธ์กับการป้องกันการคอร์รัปชั่นนั้น จะพบประเด็นที่สอดรับกัน คือ ความสุจริตในมิติของมโนสุจริตจะเน้นหนักไปที่การไม่คิดละโมบโลภอยากได้ของบุคคลอื่น หรือสมบัติสาธารณะ โดยการคิดแสวงหาช่องทางที่จะอำนาจ และหน้าที่ไปกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อที่จะได้มา ในขณะที่กายสุจริตจะเน้นไปที่การตัดสินใจประพฤติทุจริตคอร์รัปชั่นโดยการแสดงออกทางกายด้วยลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การใช้กำลัง หรืออาวุธแย่งชิงโดยตรง หรือการแย่งชิงและคดโกงด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของ หรือสมบัติสาธารณะที่ตัวเองได้ตั้งใจและวางแผนเพื่อแย่งชิงหรือคดโกง ส่วนวจีทุจริตนั้น เป็นการใช้วาจาเพื่อโน้มน้าว บิดเบือน โกหก หรือหลอกหลวงด้วยวิธีการอย่างใดอย่างยิ่ง เพื่อให้คู่กรณี หรือบุคคลอื่นๆ หลงเชื่อจนได้มาซึ่งสิ่งที่มุ่งหวัง แต่ถ้าเรามีจิตสำนึกที่ดีที่ถูกต้องและได้รับการฝึกฝน การเรียนรู้มาอย่างดีแล้วย่อมนำไปปรับใช้ในการต้านทุจริตในสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 การต้านทุจริตตามหลักโยนิโสมนสิการ

หลักโยนิโสมนสิการ เป็นการบูรณาการเชิงพุทธ โดยใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นกรอบในการบริหารตามแนวพุทธ ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่น ความมั่นใจ ให้แก่ประชาชนได้ยึดมั่นเกิดความแข็งแกร่งทางสติปัญญา แกล้วกล้าในการใช้หลักการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ 10 ประการ เพื่อต้านการทุจริตยังให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ก่อเกิดผลสำเร็จ ทำให้สังคมภายในประเทศอยู่ได้อย่างมีระเบียบแบบแผน และมีความสงบสุขมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดีกระบวนการของการศึกษาภายในตัวบุคคล จะเริ่มต้นและดำเนินไปได้ต้องอาศัยการติดต่อเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม และอิทธิพลจากภายนอกเป็นแรงผลักดัน หรือเป็นปัจจัยก่อตัว ถ้าได้รับการถ่ายทอดแนะนำชักจูง เรียนรู้จากแหล่งความรู้ความคิดที่ถูกต้องหรือรู้จักเลือกรู้จักมอง รู้จักเกี่ยวข้องพิจารณาโลกและชีวิตในทางที่ถูกต้อง ก็จะทำให้เกิดสัมมาทิฏฐินำไปสู่การศึกษาที่ถูกต้องหรือมีการศึกษาแต่ตรงข้าม ถ้าได้รับถ่ายทอดแนะนำชักจูง ได้รับอิทธิพลภายนอกที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่รู้จักคิดไม่รู้จักพิจารณาไม่รู้เท่าทันประสบการณ์ต่างๆ ก็จะทำให้เกิดมิจฉาทิฏฐินำไปสู่การศึกษาที่ผิดหรือความไร้การศึกษา โดยสรุปแหล่งที่มาเบื้องต้นของการศึกษา เรียกว่า ปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ มี 2 อย่างคือ (1) ปัจจัยภายนอก เรียกว่า ปรโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หรือเสียงบอกจากผู้อื่น ได้แก่ การรับถ่ายทอด หรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อนที่คบหา หนังสือ สื่อมวลชน และวัฒนธรรมซึ่งให้ข่าวสารที่ถูกต้องสั่งสอนอบรมแนะนำชักจูงไปในทางที่ดีงาม (2) ปัจจัยภายใน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย หมายถึง การคิดถูกวิธีความรู้จักคิดหรือคิดเป็นในทำนองเดียวกันแหล่งที่มาของการศึกษาที่ผิดหรือความไร้การศึกษาที่เรียกว่า ปัจจัยแห่งมิจฉาทิฏฐิก็มี 2 อย่างเหมือนกัน คือ ปรโตโฆสะ เสียงบอกจาก

ภายนอกที่ไม่ดีงามไม่ถูกต้อง และอโยนิโสมนสิการการทำในใจไม่แยบคายการไม่รู้จักคิดคิดไม่เป็นหรือการขาดโยนิโสมนสิการนั่นเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556: 5)

โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคายหรือคิดถูกวิธีแปลง่ายๆ ว่าความรู้จักคิดหรือคิดเป็น หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัยสืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดแยกแยะสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัยโดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัวตัณหาอุปทานของตนเองเข้าจับ หรือเคลือบคลุมทำให้เกิดความดีงามและแก้ปัญหาได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556: 8)

โยนิโสมนสิการ หมายถึง การคิดของบุคคลที่ต้องมีสติปัญญาเป็นตัวกำกับ ซึ่งทำให้บุคคลสามารถคิดเป็น วิเคราะห์เป็น โดยคิดและวิเคราะห์ได้อย่างถูกวิธี มีระบบ มีระเบียบต่อเนื่องจากเหตุสู่ผล เชื่อมโยงกันภายใต้พื้นฐานของคุณธรรมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ และการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม อย่างนี้ เรียกว่า การคิดแบบมีเหตุผลจนทำให้เกิดปัญญา ซึ่ง โยนิโสมนสิการ มาจาก 2 คำ คือ โยนิโส + มนสิการ โดยโยนิโส มาจากคำว่า โยนิ หมายถึง เหตุ ต้นเหตุ หรือ จุดเกิดแห่งเหตุ และมนสิการ แปลว่า การคิด การวิเคราะห์ การพิจารณา การทำใจให้แยบคาย เป็นปัจจัยในการรับรู้ผัสสะจากภายนอก อันจะเป็นตัวกั้นกระแสความคิดไม่ให้ปรุงแต่งตามตัณหา ความทะยานอยากที่เป็นองค์ประกอบภายในของของตนเอง ทำให้พิจารณาสิ่งๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้น โยนิโสมนสิการ จึงมีความหมายของการคิดที่เป็นระบบ คิดเป็นระเบียบและคิดมีเหตุผล (พระครูวิจิตรศาสนการ, ละเอียด จงกลนี และประจิตร มหาหิง, 2564: 644-645) การโยนิโสมนสิการ เป็นความคิดที่สกัดกั้นอวิชชาตัณหา (อวิชชา คือ ความไม่รู้ในสิ่งที่ควรรู้ และความรู้ในสิ่งที่ไม่ควรรู้ ตัณหา คือ ความทะยานอยาก ความใคร่ในกาม) กล่าวคือเป็นการคิดอย่างมีเหตุและผล ไม่คิดตามความต้องการของตนที่ไร้ซึ่งเหตุและผล เพราะปุถุชนทั่วไปมักคิดภายใต้พื้นฐานความต้องการของตน

ดังนั้น การต้านทุจริตตามหลักโยนิโสมนัสสิกา จะมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ภายใต้พื้นฐานเหตุและผล นั่นคือ การเกิดสภาวะผู้มีปัญญา ด้วยการใช้ความคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองในเหตุและผล นำไปสู่การรับรู้ความจริง และการหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เหมาะสม อันจะเป็นหลักการที่สามารถนำไปต้านการทุจริตในบริบมสังคมไทย ณ ปัจจุบันได้

4.3 การต้านทุจริตตามหลักการปฏิบัติวิปัสสนา

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์เพื่อให้พ้นจากวัฏสังสาร คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการทำความเข้าใจด้วยปัญญาและพิสูจน์ข้อเท็จจริงจนเห็นว่าทุกสรรพสิ่งเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง คือความไม่แน่นอน ทุกขัง คือความไม่เที่ยงแท้ และอนัตตา คือความไม่มีตัวตน รวมทั้งหลักการที่ว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม สอนหลักความจริงที่เป็นประโยชน์และเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ในปัจจุบัน ให้ดำเนินชีวิตโดยยึดทางสายกลางอย่างมีสติ การเจริญวิปัสสนากรรมฐานในพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการสร้างปัญญา ซึ่งปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่า “การเจริญวิปัสสนากรรมฐานสามารถทำได้หลายแนวทาง เช่น การปฏิบัติ

โดยอาศัยสมาธิในระดับอุปจารสมาธิเพื่อเป็นเครื่องมือนำไปสู่วิปัสสนาหรือปัญญาเพื่อมุ่งสู่มรรคผล นิพพาน เรียกว่า สมถยานิก ส่วนการปฏิบัติวิปัสสนาที่ใช้สมาธิในระดับขนิกกสมาธิเรียกว่า วิปัสสนายานิก ” (พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ), 2549: 68-69)

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เกิดสติปัญญาในการแก้ปัญหาและเป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์ ทำให้เกิดปัญญาเห็นสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายไม่ลุ่มหลงไปตามสภาวะอารมณ์หรือสิ่งที่มากระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ จนนำไปสู่การกระทำผิดทางกายวาจา ใจ สร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคม โดยเป็นการฝึกสติเข้าไปสังเกตระลึกรู้เท่าทันอารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบทางกายและใจ เป็นการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพ การเจริญวิปัสสนาแบ่งเป็นสองอย่าง คือ กายภาวนา และจิตตภาวนา วิปัสสนาธุระนั้น ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามภาคทฤษฎีเพื่อพิสูจน์ผลคือความจริงทั้งสองอย่างนี้ไม่ต่างอะไรกับส่วนประกอบของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายที่มีส่วนสำคัญ คือกายกับใจที่อาศัยซึ่งกันและกัน กายนั้นอุปมาเหมือนบ้านเป็นที่อาศัย ส่วนใจนั้นอุปมาเหมือนคนผู้อยู่ในบ้าน บ้านจะเป็นอย่างไรจะแข็งแรงทนทาน จะสะอาดหรือสกปรกขึ้นอยู่กับเจ้าของบ้านผู้อยู่อาศัย เพราะทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จแล้วแต่ใจ ไม่มีสิ่งใดที่ปรากฏขึ้นมาโดยไม่ปรากฏที่จิตก่อน (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. 9), 2532: 29)

การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 หมายถึง การปฏิบัติธรรมที่เป็นการฝึกสติให้รู้เห็นเท่าทันความเป็นจริงตามสภาวะที่เกิดขึ้น ไม่ให้ถูกครอบงำด้วยอำนาจแห่งกิเลส ใช้วิธีการกำหนดพิจารณาในฐานทั้ง 4 ได้แก่ (1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการกำหนดลมหายใจเข้าออกและการกำหนดอิริยาบถ อิริยาบถ 4 คือ ยืน เดิน นั่ง นอน (2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการมีสติระลึกรู้ในเวทนาเป็นความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือเฉยๆ (3) จิตตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการมีสติระลึกรู้สภาวะต่างๆของที่เป็นไปอยู่ในปัจจุบัน และ (4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการมีสติรู้ในธรรมทั้งหลายตามที่เป็นจริงของสภาวธรรมนั้นๆ ในขณะปัจจุบันว่ามีการเกิดขึ้นและดับไปอย่างไร เพื่อขจัดความทุกข์กายทุกข์ใจ ให้เข้าถึงความจริงของชีวิต และเพื่อความพ้นทุกข์ คือ มรรค ผล นิพพาน (ปัณณธร เธียรชัยพฤกษ์ และคณะ, 2564: 230)

ดังจะเห็นได้จากที่กล่าวมานั้น การนำจิตสำนึกเชิงพุทธมาปลูกฝังควบคู่ไปกับการปฏิบัติวิปัสสนาอันเป็นกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เกิดสติปัญญาในการแก้ปัญหาให้กับเยาวชนหรือประชาชนในประเทศ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาเห็นสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ไม่ลุ่มหลงไปตามสภาวะอารมณ์หรือสิ่งที่มากระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ จนนำไปสู่การกระทำผิดทางกายวาจา ใจ หรือกระทำการทุจริต อันเป็นการสร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคม

5. สรุป

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหาการทุจริตในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า การทุจริตเป็นปัญหาเรื้อรังในระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย แม้จะมีความพยายามลดความรุนแรงของปัญหา แต่ก็ยังไม่

มีมาตรการใดที่แก้ไขปัญหาได้จริง เนื่องมาจากบริบทของคนในสังคมมีการดำรงชีวิตอย่างฟุ่งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ใช้เงินมากกว่ารายได้ ขาดการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกิดมาจากความอยากความต้องการ และกิเลสตัณหาในตัวของแต่ล่ะคน จึงทำให้เกิดการทุจริตกันเกิดขึ้น อันจะเห็นได้ว่าการทุจริตนั้นเกิดมาจากกระแสของความเชื่อความคิดของคนในในสังคมที่ขาดจิตสำนึกที่ดีที่ถูกต้อง มุ่งหวังแต่ผลประโยชน์โดยไม่สนใจว่าการกระทำนั้นถูกต้องหรือไม่ประการใด จึงมุ่งเอาประโยชน์ส่วนตนนั้นมาก่อนประโยชน์ส่วนรวมหรือประเทศชาติ อันเป็นทางนำไปสู่การทุจริตที่เกิดขึ้นอันเป็นปัญหาที่สำคัญย่างยิ่งของสังคมไทยในปัจจุบัน

เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหานี้ให้สำฤทธิ์ผลอย่างยั่งยืนและถาวร นอกจากใช้มาตรการทางกฎหมายในการปราบปรามแล้ว ควรมาสร้างคนในสังคมให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดี โดยเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกที่ดีที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา หรือเรียกได้ว่า จิตสำนึกเชิงพุทธ โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต อันประกอบด้วยหลักการประพฤติสุจริต 3 (กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต) คือกระทำแต่ความดี พูดแต่สิ่งดีๆ คิดแต่เรื่องดีๆ แล้วมีการโยนิโสมนสิการ อันเป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์ภายใต้พื้นฐานเหตุและผล นั่นคือ การเกิดสภาวะผู้มีปัญญา ด้วยการใช้ความคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองในเหตุและผล นำไปสู่การรับรู้ความจริงเป็นการหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมได้และมีการปฏิบัติวิปัสสนาควบคู่กันไปด้วย อันเป็นกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เกิดสติปัญญาในการแก้ปัญหาให้กับเยาวชนหรือประชาชนในประเทศ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาเห็นสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ไม่ลุ่มหลงไปตามสภาวะอารมณ์หรือสิ่งที่มากระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ จนนำไปสู่การกระทำผิดทางกายวาจา ใจ อันเป็นการสร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ ซึ่งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงพุทธและค่านิยมที่ดีที่ถูกต้องเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตอันเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตในสังคมไทยที่ได้เป็นผลดีที่สุด

6. เอกสารอ้างอิง

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9). (2532). *วิปัสสนากรรมฐาน.* กรุงเทพฯ: ทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *โยนิโสมนสิการ-วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม.* พิมพ์แยกเล่มเฉพาะบท ครั้งที่ 24, กรุงเทพมหานคร.

_____ . (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 34. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2559). *สุจริตธรรมกถา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ). (2549). *มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน.* แปลโดย พระคันธสาราภิวงศ์. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

องค์การบริหารส่วนตำบลลีเล็ด จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2558). แผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559. (สุราษฎร์ธานี: 2558).

ปัณณธร เธียรชัยพฤกษ์ และคณะ. (2564). การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 เส้นทางพ้นทุกข์. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์.* 6(3), 226-236.

พระครูวิจิตรศาสนการ และคณะ. (2564). เทคนิคการบริหารสถานศึกษาตามหลักโยนิโสมนสิการ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์.* 6(1), 637-650.

เศรษฐพร หนุนชู. (2560). ธรรมาภิบาล : การแก้ปัญหาคอร์รัปชั่นในสังคมไทย. *วารสารมหาจุฬาคชสาร.* 8(1), 1-11.

โสวิทย์ บารุงภักดิ์ และคณะ. (2559). ความเข้าใจเรื่อง “การบูรณาการ” ระหว่างพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่. *วารสารธรรมทรรศน์.* 16(1), 180-194.

เครือข่าย TG รวมพลัง ป้องกันภัยทุจริต. (8 สิงหาคม 2562). *การทุจริต คอร์รัปชั่น และการติดสินบน.* สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2566, จาก http://www.oic.go.th.

ณัฐฐ์วัฒน์ สุทธิโยธิน. (27 ธันวาคม 2559). ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตสำนึก (Consciousness) การสร้างจิตสำนึกและการปลูกฝัง จิตสำนึก. สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2566, จาก htt://nattawatt.blogspot.com.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. จิตสำนึก (Consciousness). สืบค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2566, จาก https://dictionary.orst.go.th.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (15 พฤษภาคม 2555). *ทุจริต.* สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2566, จาก http://legacy.orst.go.th > คลังความรู้.

SDG MOVE. (2 กุมภาพันธ์ 2566). *CPI เผยดัชนีการรับรู้การทุจริตประจำปี 2565 พบไทยคะแนนดีขึ้น 1 คะแนน รั้งอันดับ 101 ของโลก แต่สถานการณ์ทุจริตในประเทศยังน่ากังวล.* สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2566, จาก https://www.sdgmove.com/2023/02/02/cpi-corruption-perceptions-index-2022/